

Oikeusministeriö

Dnro L2024-28

1(4)

14.6.2024

kirjaamo.om@gov.fi
Janne.Kanerva@gov.fi

Lausuntopyyntönnö: VN/34181/2022, 24.4.2024

TYÖRYHMÄMIETINTÖ ASERIKOKSIA KOSKEVAN SÄÄNTELYN MUUTTAMINEN

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmämietinnöstä Aserikoksia koskevan sääntelyn muuttaminen (OM Mietintöjä ja lausuntoja 2024:12).

Yhtenä Asianajajaliiton sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Asianajajaliitto pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyinä lausuntona Asianajajaliitto esittää seuraavaa.

Työryhmä on arvioinut aserikoksia koskevan rikoslain 41 luvun ja valmistellut ehdotukset lainsäädäntömuutoksiksi, joilla toteutetaan myös hallitusohjelman aserikoksia koskevat toimenpidekirjaukset. Keskeisimmät muutosehdotukset on se, että ampuma-aseen mukana pitäminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa ehdotetaan lisättäväksi törkeän ampuma-aserikoksen tekotavaksi 2 vuoden vankeuden vähimmäisrangaistuksella ja se, että uutena tunnusmerkistönä säädettäisiin rangaistavaksi ampuma-aseen käsittely vakavaa rikollista toimintaa varten neljän vuoden enimmäisrangaistuksella.

Yleistä

Voimassa olevan rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Korkein oikeus on todennut muun muassa ratkaisussaan KKO:2020:55, että arvioitavina ovat teosta aiheutuneet seuraukset sekä vahinko ja vaara, joiden teosta on ennalta arvioiden saatettu odottaa aiheutuvan. Lain esitöiden (HE 44/2002, s. 187) mukaan vaaraa arvioidaan sekä seurausten todennäköisyyden että niiden laadun ja vakavuuden mukaan. Tekijän syyllisyys puolestaan viittaa sekä teon vaikuttimiin että teon ilmentämään syyllisyyteen (KKO 2008:85, kohta 4).

Ratkaisussa KKO:2020:55 todetaan niin ikään, ettei rikoslaki sisällä nimenomaisia säännöksiä lajinvalinnasta sakon ja vankeusrangaistuksen (ehdollinen ja ehdoton) välillä. Lajinvalinnassa on siten rikoslain 6 luvun 3 §:n nojalla noudatettava rikoslain yleisiä rangaistuksen määräämisperusteita. Lain esitöiden mukaan tämä koskee sekä moitittavuusarvioinnissa vaikuttavia perusteita että moitearvosteluun kuulumattomia kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteita (HE 44/2002 vp s. 190 ja 202). Osaltaan rangaistuslajin valintaa rajaavat kulloinkin sovellettavaan lainkohtaan sisältyvät rangaistusasteikot, joista voidaan tietyin erityisperustein poiketa.

Laissa säädetyn vähimmäisrangaistuksen ollessa 2 vuotta vankeutta, lainsoveltajalle ei jää lainkaan harkintavaltaa lajivalinnan osalta, vaan rangaistuksen lajina on aina ehdoton vankeus. Nykyisessä rikosoikeudellisessa järjestelmässä tämän valintamahdollisuuden puuttuminen on rajattu koskemaan vain törkeitä rikoksia, jotka pääsääntöisesti ovat luonteeltaan niin vakavasti toisten henkeä taikka terveyttä vaarantavia, ettei muulle seuraamukselle ole sijaa.

Pohjoismaiseen rationaaliseen kriminaalipolitiikkaan kuuluu olennaisena osana seuraamusten asteittainen ankaroituminen siten, että rikosentekijälle tarjotaan mahdollisuus ottaa ojentuakseen aikaisemmasta rangaistuksesta (KKO:2017:28, kohta 40). Saman periaatteen mukaan ensikertalaiselle rikosentekijälle voidaan asteikon niin sallissa tuomita ehdollinen vankeusrangaistus. Noin neljäsosa vankeusrangaistuksista tuomitaankin ehdollisina (Seuraamusjärjestelmä 2022, Kuusisto Mäkelä (toim.), Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, s. 237).

Edellä todetut seikat huomioiden Asianajajaliitto katsoo, että nyt ehdotetut muutokset erityisesti törkeään ampuma-aserikoksen rangaistusasteikkoon eivät riittävästi huomioi sen soveltamispiiriin tulevien tekojen toisistaan poikkeavia olosuhteita ja siten tekijän syyllisyyteen ja teon vahingollisuuteen liittyviä eroja.

Ampuma-aseen hallussapito julkisella paikalla

Ampuma-aseen hallussapito julkisella paikalla ei vaarapotentiaalistaan huolimatta monissa tilanteissa rinnastu vakavuudeltaan nykyisen lainkohdan sisältämiin kvalifiointiperusteisiin. Kvalifiointiperusteelta vakiintuneesti edellytetään edellä todetuin tavoin erityistä vakavuutta, jonka pelkkä käsillä olo tekee teosta merkittävästi vaarallisemman. Toisaalta lain-säädäntömme sisältää jo nykyiselläänkin erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyen erilliset lainkohdat, joiden nojalla tekojen rangaistavuutta on mahdollista arvioida keskimääräistä ankarammin.

Vastaavasti tilanteet, joissa ampuma-aseen hallussapito julkisella paikalla aiheuttaa erityistä vaaraa, koskevat pääsääntöisesti sellaisia tilanteita, joissa arvioitavana on myös muita rikosnimikkeitä. Tällöin rikosoikeudellisen arvioinnin keskiössä on tekokokonaisuus, ja toimintakuntoisen ampuma-aseen käsillä oloon suhtaudutaan jo nykyisellään oikeuskäytännössämme teon erityiset vaarapiirteet huomioiden. Näin on esimerkiksi ryöstörikosten, pahoinpitelyrikosten, laittomien uhkausten sekä varkausrikosten osalta: ampuma-aseen käyttö taikka läsnäolo on kvalifiointiperuste, joka useimmissa tapauksissa johtaa törkeämmän tekemuodon soveltamiseen, ja siten jo valmiiksi vaikuttaa rangaistukseen olennaisesti ankaroittavasti. Tällaisissa tilanteissa ampuma-aserikos olisi törkeänäkin lievempi teko, eikä ns. pääteko, eikä tällaisella ns. kaksinkertaisella kvalifioinnilla saavutettaisi juurikaan sellaisia hyötyjä, joita lakiesityksessä toivotaan.

Näissä olosuhteissa ehdotetun uuden kvalifiointiperusteen suurin merkitys kohdistuisikin tilanteisiin, joissa ampuma-aseen hallussapito on ainoa taikka vakavin rikos. Tällöin voidaan perustellusti kyseenalaistaa niitä perusteita, joiden nojalla teko voitaisiin katsoa myöskin kokonaisuutena törkeäksi. Lakiehdotuksen tarkoitus ei voine olla se, että kvalifiointiperuste jäisi käytännön ratkaisutoiminnassa soveltamattomaksi.

Toisaalta yhdessä ehdotetun vähimmäisrangaistuksen nostamisen kanssa lainsäätäjät tulisi luoneeksi tilanteen, jossa ensikertalaisena tuomittavan rikoksentekijän kohdalla käytettävissä ei olisi muuta seuraamusvaihtoehtoa kuin ehdoton vankeus. Tämä on ristiriidassa asteittain ankaroituvan seuraamusjärjestelmän periaatteen kanssa, ja voi johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin erityisesti nuorten rikoksentekijöiden kohdalla, jotka usein syyllistyvät rikoksiin ilman minkäänlaista etukäteistä harkintaa taikka riski-hyöty-analyysiä.

Kriminologiassa on tutkittu varsin kattavasti edellä kuvattua kaltaisia, rikoksentekopäätöksiin vaikuttavia tekijöitä. Erilaisten riskiarviointien ja mahdollisten seuraamusten etukäteispunninta painottuu varsin vahvasti erilaisiin talous- ja elinkeinorikoksiin. Sen sijaan erityisesti väkivalta- ja omaisuusrikoksissa tilanne on päinvastainen, jolloin ehdotetulla lakimuutoksella ei kvalifioinnin taikka rangaistusasteikon nostamisen myötä todennäköisesti saavutettaisi rikoksia ennalta ehkäiseviä tuloksia.

Törkeän tekemuodon vähimmäisrangaistuksen nostaminen 4 kuukaudesta 2 vuoteen on asteikon kiristykseenä poikkeuksellisen suuri. Varsin todennäköistä on, että muutos nostaisi olennaisesti vankimäärää ilman varsinaista yleistä turvallisuutta lisäävää hyötyä, jota esityksellä ymmärrettävästi tavoitellaan. Ehdotus ajoittuu tilanteeseen, jossa samanaikaisesti on vireillä muitakin vankimäärää kasvattavia rikoslain muutosehdotuksia. Vankeinhoidon vaikeat resurssiongelmat ja valtiontaloudellinen tilanne huomioiden eri säännösmuutoksia tulisi arvioida huolellisesti kokonaisuutena. Mikäli vankeinhoito ei kykene selviytymään vankien kuntouttamiseen liittyvistä tehtävistään, seuraamusjärjestelmän ankaroittaminen voi pahimmassa tapauksessa johtaa jopa rikollisuuden kasvuun.

Edellä lausutuista syistä Asianajajaliitto katsoo, että asteikon kiristämisessä tulisi josta tapauksessa harkita vaihtoehtoa, jossa vähimmäisrangaistus jäisi 2 vuoden alapuolelle, jolloin lainsoveltajalle jäisi enemmän harkintavaltaa.

Lakiesityksessä ehdotetaan myös erinäisten hallinnollisten seuraamusten rikkomisesta seuraavien sanktioiden yhdistämistä lievän ampuma-aserikoksen nimekkeen alle, sekä kyseisen lainkohdan rangaistusasteikon nostamista vankeudeksi. Esitys on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan perusteltu siltä osin, että muutos selkeyttää tilannetta erilaisista vähäisemmistä tekemuodoista seuraavien sanktioiden sijoittuessa rikoslakiin. Nykyisen järjestelmän voidaan katsoa olevan hankalasti hahmotettava esityksessä todetuilla tavoin. Rangaistusasteikon ankaroittamista ehdotetuilla tavoin tulee jatkovalmistelussa vielä punnita, sillä vankeusrangaistus on jo lähtökohtaisesti seuraamuksena ankara.

Vaarallisen esineen ja toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapito

Vaarallisen esineen hallussapidon sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidon osalta Asianajajaliitto toteaa, että kokonaisrangaistuksen nostamisella pääsääntöisesti pyritään vaikuttamaan rikoslajista kokonaisuudessaan tuomittavien rangaistusten keskiarvoon sitä nostavasti. Tältä osin mietinnössä esitettyjä perusteluja asteikkojen kiristämislle on syytä tarkentaa. Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon lisättävä täsmennys toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltumisesta on tarpeellinen ja perusteltu.

Ampuma-aseen käsittelystä vakavaa rikollista toimintaa varten

Ehdotetulla uudella lainkohdalla ampuma-aseen käsittelystä vakavaa rikollista toimintaa varten on preventiivinen tarkoitus, joka kohdistuu erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Yhteiskunnalliselta kannalta tällaista asevarusteluun puuttumista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voidaan sinänsä pitää täysin perusteltuna. Ongelmaksi muodostunee kyseisen lainkohdan riittävän tarkkarajainen määrittely. Työryhmämietinnön perusteella harkittavaksi tulee se, voitaisiinko vastaavaan ennalta estävään kriminalisointiin päästä selkeämmin laajentamalla nykyisiä lainkohtia, jotka jo mietinnönkin mukaan tarjoavat mahdollisuuksia puuttua vastaaviin tilanteisiin (nimenomaisesti tietyt valmistelurikokset, sekä RL 6:5 ja 17:1a). Ehdotetussa muodossaan Asianajajaliitto katsoo, että hyvin avoimella tunnusmerkistöllä olevat rangaistussäännökset ovat lainkäytön kannalta haastavia, ja usein niiden soveltamisala muotoutuukin lopullisesti vasta oikeuskäytännössä. Siten nopeavaihteisia muutoksia tällä kriminalisoinnilla tuskin saavutettaisiin.

Sinänsä lainkohta, jonka rangaistusasteikolla ei ole lainkaan alarajaa, on rikoslaissamme varsin poikkeuksellinen, erityisesti huomioiden asteikon varsin ankara enimmäisrangaistus.

Pakkokeinot

Pakkokeinolakiin ehdotetun muutoksen osalta Asianajajaliitto katsoo, että ehdotetun lisäyksen osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota lisättävän tekomenettelyn luonteeseen verrattuna nykyisen lainsäädännön sisältämiin rikosnimikkeisiin. Telekuuntelu on yksityisyydensuojaan puuttuva toimi ja lainsäätäjällä on katsonut tarpeelliseksi rajata sen käytön vain hyvin vakaviin rikoksiin, mistä syystä pääsääntöisesti vain kvalifioituneet teot oikeuttavat telekuunteluluvan myöntämiseen. Ehdotuksen osalta tulee siten harkittavaksi, täyttyvätkö nämä kriteerit myös ehdotetun kriminalisoinnin kohdalla.

Helsingissä 14. päivänä kesäkuuta 2024

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Katariina Kuronen, Espoo

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.